

Rokiškio grafystės gyventojai XIX a. pr.: jų vardai ir kai kurie socialiniai bendruomenių aspektai

GINTARĖ DŽIAUGYTĖ

Rokiškio krašto muziejaus muziejininkė

Rokiškiui ir jo apylinkėms, kaip ir kol kas dažnam Lietuvos miestui ar miesteliui, trūksta bendruomenės gyvenimui skirtų tyrimų. Tam keliai kol kas skina tik pavienės parapijoms skirtos monografijos ar „Lietuvos valsčių“ leidiniai. Vienas pagrindinių tokį tyrimą šaltinių – masinio pobūdžio medžiaga, tiksliau, bažnytiniai metrikai, dvarų inventoriai ir pan.

Šiuo straipsniu ir siekiama atkreipti dėmesį į Rokiškio ir jo apylinkių tyrimų galimybes bei apžvelgti kai kuriuos bendruomenės socialinius aspektus ir krikšto vardų tendencijas. Tam pasirinkta Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios XIX a. pr. parapija, tiksliau 1800–1825 m., nes yra likę visų trijų rūsių bažnytiniai metrikai ir dvaro sukurtas šaltinis – 1825 m. inventoriai. Dėl didelės apimties tyrimui pasirinkta po dvejus metus kas penkeri metai, t. y. 1802–1803, 1807–1808, 1812–1813, 1817–1818 ir 1822–1823. Išskirtinesni straipsnyje minimi atvejai rasti ir kitais metais.¹ Parapijos ribos apėmė ne tik Rokiškį bei dvarą, Skemų palivarką, bet ir aplinkinius kaimus: Vyzeičius, Žydiškį, Rudelius, Laibgalius, Kovelius, Ulitėlę, Jočelius,

Dargius ir kt.² Tyrinėti dvielę rūsių – santuokos ir gimimo – metrikai³, kai kuri jų informacija papildyta inventorių duomenimis apie gyventojus.⁴ Taigi panaudotos trys originalios metrikų knygos: Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios dvi gimimo metrikų (1799–1811 m. ir 1811–1826 m.) ir viena santuokos metrikų (1777–1834 m.) knyga. Visos jos saugomos Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčioje. Kaip šaltiniu remtasi ir Sofijos Tyzenhauzaitės knyga apie Napoleoną I bei Aleksandrą I.⁵ Straipsnyje panaudotos tik kelios istoriografinios pozicijos.⁶ Tai lėmė Rokiškiui skirtos istoriografinios stoka, o ir ji naudota siekiant suteikti daugiau paaškinančio ar papildančio konteksto.

Šiek tiek aptariant šaltinius, reikėtų pasakyti, kad ir bažnytiniai metrikai, ir dvarų inventoriai XIX a. pradžioje nebuvo naujas dokumentų tipas. Abu Lietuvos teritorijoje atsiranda ir plinta XVI–XVII amžiuje. Inventoriuose, be informacijos apie dvaro nekilnojamąjį ir kitą turą, pateikiama duomenų ir apie dvarui priklausomus asmenis ar dvaro turto nuomininkus.

Taigi čia gausu informacijos apie namų ūkius: šeimos vyriausiąjį, jo šeimos narius, kartu gyvenančius kampininkus, bernus, mergas, jų amžių. O metrikuose pateikiama informacija apie sakramentų dalyvius. Santuokų metrikuose fiksuota informacija apie sutuoktinus, santuokos liudytojus, santuokos datą; gimimo metrikuose – krikšto data, vaiko vardas, tėvai ir krikštatėviai. Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčioje santuokų metrikuose vis dar nenurodomas sutuoktinų amžius, o krikšto metrikuose nurodoma ne tik krikšto, bet ir vaiko gimimo data.

Taigi, straipsnio tikslas – apžvelgti Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios parapijos bendruomenės gyvenimą pasirinktais pjūviais. Tam iškelti ir keli uždaviniai: aptarti krikšto vardų naujagimiams suteikimo tendencijas, pabandyti nustatyti bendruomenės autoritetus bei išskirti parapinės bažnyčios veikloje išskirtinius atvejus ir naujus katalikiškos Rokiškio parapijos ribų bendruomenės narius. Šis straipsnis apžvalginis, kuriame siekiama atskleisti tam tikrus bendruomenės gyvenimo aspektus.



Krikšto vardai: kaip Rokiškio parapijiečiai savo vaikus vadino

Vardų teikimo tendencijas ar net tam tikro laikmečio „madas“ išsamiausiai ir geriausiai atskleidžia gimimo metrikai. Šis šaltinis įgalina stebėti krikšto vardų suteikimo dinamiką: kokie vardai tam tikru laikmečiu dažniausiai arba kaip kinta jų populiarumas. Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios parapijoje XIX a. pradžioje tiek berniukų, tiek mergaičių vardų tendencijos kito mažai.

1802–1803 m.⁷ populiariausiai me berniukų krikšto vardų trejetuke buvo Kazimieras, Juozapas ir Jonas (atitinkamai šiuo vardu pavadinta 17, 16 ir 15 berniukų). Taip pat dažnai parenkami Pranciškaus, Antano, Justino, Stanislovo, Mykolio vardai, rečiau Motiejaus (Mato), Adomo, Benedikto, Ignoto, Tomo, Tado, Baltramiejaus, Petro (tik 4 per dvejus metus!), Vincento vardai. Tokie krikščioniški vardai kaip Laurynas, Aleksandras, Dominykas, Jeronimas, Jokūbas, Jurgis (!), Feliksas, Kristupas ir kiti šiuo laikotarpiu pasirinkti vos po du–tris kartus. Pavieniais atvejais Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijoje suteikti Chrizostomo, Blažiejaus, Kajetono, Klemenso, Kiprijono, Dovyo, Hipolito, Karolio, Leono, Anupro, Pauliaus, Rapolio ir Žygimanto⁸ vardai. Retesnius vardus vaikams nebūtinai suteikdavo kilmangi ar turtingi asmenys, bent pora šių berniukų buvo nesantuokiniai vaikai. Po penkerių metų⁹ berniukams dažniausiai duodami tie patys Juozapo, Jono vardai, o Kazimiero vardas dabar trečią vietą dalijasi kartu su Justino vardu. Dažnesnis tampa Rapolio vardas, tačiau vos vienas berniukas pavadintas

Baltramiejumi, tik du – Benediktu. Marginaliai šiais metais pasitaikė Gustavo, Hiacinto, Julijono, Joachimo vardai.¹⁰

Antrojo dešimtmečio pradžioje Juozapu pakrikštytų berniukų daugiausia, tačiau kitaip nei anksčiau, labai dažnai berniukams tévai parenka jau Pranciškaus ir Antano vardus. Tačiau Jono, Stanislovo ir Kazimiero vardai vis dar išlieka dažni. Kiti vardai – Ignatas, Vincentas, Augustinas, Benediktas, Jokūbas, Petras, Tomas ir kt. – kaip ir anksčiau, parenkami 4–7 berniukams. Tie patys Dovyo, Kajetono, Ferdinand, Felicijono¹¹ ir kt. vardai Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijoje išlieka labai reti. Vėlgi Juozapas, Jonas ir Kazimieras 1817–1818 m. buvo populiariausi. Jono vardas iki tol buvo populiariausias vardas Lietuvoje vienais viduramžiais, o nuo XVII a. vidurio Lietuvoje įsitvirtinęs Kazimiero vardas, susijęs su šv. Kazimiero kulto plitimui¹², savo pozicijas Rokiškio parapijoje išlaikė dar iki XIX a. pradžios. Šiais metais tik po vieną berniuką tévai pakrikštijo retais Napoleono, Donato, Alfonso, Gabrieliaus, Leopoldo, Rudolfo vardais.¹³ 1822–1823 m.¹⁴ po kiek daugiau nei 20 berniukų gavo Juozapo ir Antano vardus. Perpus mažiau naujagimių gavo Jono, Kazimiero, Ignoto, Motiejaus ir Vincento vardus. Žygimanto vardu pavadinti net trys berniukai¹⁵, o pavyzdžiu, Norberto, Anupro ir Rapolio¹⁶ – tik po vieną. Per visą aptariamą laikotarpi, be minėtų Bonaventūro, Leono, Gustavo ir kt. vardų, išskirtini ir tévų parinkti Aloyzo, Apolinaro, Izidoriaus, Bonifaco, Eusebijaus ir Zacharijo vardai.¹⁷

XIX a. pradžioje Rokiškio bažnyčios parapijiečiai, suteikdami krikšto vardus mergaitėms, taip pat buvo gana pastovūs. 1802–1803 m. daugiausiai mergaičių (24) gavo

Barboros vardą, kiek mažiau (po 19) Agotos, Uršulės, Onos vardus. Kiek mažiau naujagimių pakrikštyta Marijonos, Kotrynos, Teresės vardais, dar rečiau – Daratos, Ievos, Rozalijos, Domicelės, Elžbietos, Viktorijos vardais. Kitaip nei berniukų, pavieniais atvejais mergaitėms suteikiama įvairesni vardi. Tiesa, tai šiandien gana gerai žinomi, tačiau irgi nepopuliarūs vardi: Apolonija, Morta, Teofilė, Scholastika, Liudvika, Bogumila, Jadviga, Rachelė, Sofija¹⁸ ir kiti. 1807–1808 m. Barboros vardas lieka populiariausias, po jo vėlgi riukiuojas Onos ir Agotos vardai. Šiais metais atsiranda mergaičių, pakrikštytų Cecilijos, Karolinos, Gertrūdos ar Teklės¹⁹ varda. Kai kurie iš šių ar 1802–1803 m. retsykiais suteiktų mergaitėms – Jadviga, Darata, Gertrūda, Apolonija etc. – vardų Lietuvoje buvo nunykę dar XVII a. pirmoje pusėje.²⁰ 1812–1813 m. Barboros vardą iš pirmos vienos „išstumia“ išpopuliarėjęs Marijonos vardas. Kiek dažniau krikšto metrikuose užfiksotas Karolinos vardas, tačiau didesnių pokyčių nėra. Reti šiais metais Felicijonos, Vilhelminos, Eufrozinos²¹ varda. 1817–1818 m. tévai dažniausiai dukteris krikštijo Onos, Teresės ir Barboros vardais, taip pat dažnai suteikdavo Uršulės ir Agotos vardus, dvi mergaitės pakrikštytos Praksedos ir Honoratos²² varda. 1822–1823 m., kaip ir šimtmečio pradžioje, populiariausi vardi tik keičiasi vietomis: Ona, Uršule ir Barbora buvo pakrikštyta daugiausiai mergaičių. Karolina, šimtmečio pradžioje buvęs retas vardas, tévų tampa toks pat mėgstamas kaip Marijona ar Darata.

Kartais vaikams duodama po du ar net tris vardus. Tai būdinga kilmungaisiais jvardijamiems asmenims, tačiau keletas atvejų užfiksuoja ir krikštijant kitų asmenų vaikus.²³ Vardo suteikimo aplinkybes

<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>
<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>
<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>
<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>
<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>	<p>Šv. Tadas 1753 m. Parapija Šv. Jurgio. Baptizas įtakos vardo Antanas Kazys Petras Lukas Rukšys.</p>

Santuokos metrikų fragmentas

nulemdavo ir gimusio vaiko šeimos narių ar giminaičių, paskirtų krikštatastėvių vardai. Kai kada, bet nebūtinai, naujagimiui galėjo būti suteikiamas vardas šventojo, „šalia“ kurio dienos jis gimė, tačiau jau XVII a. pirmoje pusėje pastebima laipsniška šio kriterijaus niveliacija.²⁴ Panašu, kad istoriko Liudo Jovaišos pastebėjimas, jog kai kurių berniukų vardų populiarumo padidėjimą tam tikru

laikotarpiu XVII a. pirmoje pusėje galima sieti su parapijų klebonų ar kunigų vardais²⁵, galioja ir XIX a. pr. Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijai. Po 1812–1813 m. čia išaugo Antano (o išliko Juozapo) vardo populiarumas, o tuo metu iš krikšto metrikų matyti, kad šiuo metu parapijoje darbavosi kunigai Antanas Eismantas (Eysmont) ir Juozapas Bražinskis (Brazynski).

Tačiau nors tuo pačiu metu parapijoje dirbo ir Andrius Zylevičius (Zylewicz), Andriaus vardas nebuvo dažnas (tačiau ir jo suteiktų krikšto sakramento atvejų nedaug), kaip ir 1807–1808 m. Mykolo, nors daug berniukų pakrikštijo Mykolas Dirvianskis (Dyrwianski). Renkant vardą sūnum, i parapinės bažnyčios globėjo – šv. Mato – vardą taip pat menkai atsižvelgta.

Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijos bendruomenės autoritetai: populariausiai krikštatėviai ir santuokų liudytojai

Kiekvienna uždaresnė bendruomenė – religinė, amatininkų, kaimo ir t. t. – turėjo savo autoritetus. XIX a. pradžioje juos galima atsekti ir Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijos teritorijoje. Surašomojo pobūdžio vienalaikiai šaltiniai (pvz., inventoriai) jų neatskleidžia. Kasdienį sakramentinių gyvenimą atspindintys bažnytiniai metrikai fiksavo ne tik sakramento teikimo faktą ir formalias aplinkybes, bet ir asmenis, dalyvavusius juos teikiant: krikšto atveju – naujagimio krikštatėvius ir, rečiau, kitus krikštytų dalyvius; santuokos atveju – santuokos liudytojus. Šiemis pasirinkimams visais laikais įtakos turėjo giminystė, draugystė, kaimynystė ar bendruomenės, kuriai priklausė naujagimio tévai ar jaunieji, autoritetas.

Deja, apie šiuos asmenis iš metrikų sužinoti daugiau nei tik asmenvardžius galimybę mažai. Lengvai juos „pagauti“ krikšto metrikuose, nes krikštų Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijoje kasmet užregistruota kelissyk daugiau nei santuokų. Kai kada kilmės (ne visada aiškios) autoritetas patvirtinamas aptikus juos ir santuokos metrikuose. Pažymetina, kad šioje parapijoje XIX a. pr. neužfiksuota nė viena moteris santuokos liudytoja.

Pasirinktais apžvalgai metais kaip krikštatėvis dažniausiai aptiktas kilmingas vyras Juozapas Kurmaičius: 1822–1823 m. juo buvo ne mažiau kaip penkiolika kartų²⁶, tačiau neaptiktas nė vienoje santuokoje. Kazimieras Stankevičius 1802–1813 m. nurodytas



Ignoras Tyzenhauzas (1760–1822)

bent kaip dešimties vaikų krikštatėvis²⁷, taip pat (1807–1817 m.) ir kaip bent dviejų santuokų liudytojas.²⁸ Skirtingu metu gana dažnai teikiant sakramentus minimi Antanas Jacinevičius, Juozapas Puknus, kilmingi asmenys Juozapas Navackis, Pilypas Leščinskis ir kt. Idomus Juozapo Juozapavičiaus atvejis. Nuo 1812 m.²⁹ krikštatėviu jis buvo kelis kartus, taip pat ir kilmingų tėvų vaikams, kuomet krikštamotė buvo Agota Varnaitė, vargšė iš Rokiškio priešglaudos. O nuo 1822 m. jau ir pats nurodomas kaip vargšas iš priešglaudos, ir 1823 m. kartu su ta

pačia Agota Varnaitė krikštija kilmingų asmenų sūnų Juozapą Anuprą.³⁰ Tai ne vienintelis asmenys iš priešglaudos, pasirinkti kaip vaikų krikštatėviai.

Nors nemažai vyrių bent po kelis kartus buvo ir krikštatėviai, ir liudytojai, išskirti reikėtų tuos, kurie minimi ir kituose šaltiniuose. Taip galima kiek tiksliau „nupiešti“ jų gyvenimus. Stanislovas Milaknis, liudijęs poroje vestuvių, iš Bajorų kaimo su savo žmona Elena Kielečiūte (galbūt) pirmagimę Kotryną Barborą krikštijo 1802 metais.³¹ Sprendžiant pagal krikštatėvių

asmenvardžius, šie buvo jų abiejų giminaičiai. Iš 1825 m. inventorių paaikėja, kad Stanislovas už savo žmoną vyresnis septyneriais metais, o Kotryna Barborą juodu krikštijo, kai žmonai tebuvo 17 (plius minus metai).³² Be šios dukters, pora turėjo dar bent dvi dukteris, o Kotrynos likimas iš šio šaltinio neaiškus; ji arba jau buvo ištekėjusi, arba vaikystėje neišgyveno. Kelių vaikų krikštatėvio Florijono Speičio³³ autoritetą galima paaikinti jo „pareigomis“. Pagal 1825 m. inventorių Lukštų dvare jis buvo salyklininkas, o jo žmona – Scholastika Speičienė. Sutuoktinis skyrė dešimties metų skirtumas: tuo metu jam buvo penkiasdešimt, o Scholastikai – keturiaskesimt. Pora 1825 m. turėjo šešis mažamečius vaikus: penkis sūnus ir dvejų metukų dukterį.³⁴

Pagal autoriteto principą galėjo būti kviečiama ir krikštamotė. Parapijoje bent kelios moterys turėjo po kelis krikšto vaikus. Kilminga Elžbieta Fryzelaitė krikštijo kelis vaikus su skirtingais krikšto tévais.³⁵ Minėta Agota Varnaitė taip pat turėjo kelis krikštavaikius. Pasirinktais apžvalgai metais Scholastika Speičienė, Eleonora Plavskai ir kt. turėjo po kelis krikštavaikius. Tai rodo, kad teikiant krikšto sakramentą tam tikros normos galiojo renkantis ne tik krikšto tévą, bet ir krikšto motiną.

Rokiškio parapijos diduomenės bendruomenė ir teikiant sakramentus pageidavo matyti įtakingus savo aplinkos asmenis. Rokiškio grafaid Tyzenhauzai XIX a. pr. dalyvavo kaip krikštatėviai ar tiesiog krikštytų dalyviai kelių kilmingų porų vaikų krikštyne. Ignatas Tyzenhauzas šioje parapijoje 1807 m. kartu su didike Konstancija Toplicka krikštijo kilmingų asmenų iš Rokiškio dvaro Kazimiero Jocenevičiaus ir Magdalenos Lipaitės sūnų Feliksą Hiacintą. Kaip sakramento teikimo ceremoni-

jos dalyviai nurodyta ir daugiau vienos didikų porų. Tarp jų – Ukmergės pavieto teisėjas Jonas Toplickis su Margarita Pamernecka ir Ignoto Tyzenhauzo sūnus grafas Konstantinas su Ieva Lisieicka bei dar dvi poros.³⁶ Pats Konstantinas kartu su Elžbieta Zavierska 1812 m. tapo Rokiškio dvaro sodininko³⁷ Jono Arenso ir Elenos Dankingaitės dukters Vilhelminos krikštatėviu.³⁸ Dažniau nei brolis šioje parapijoje krikštynose dalyvavo grafaitė Sofija Tyzenhauzaitė. 1808 m. ji užfiksuoja kaip Elžbietos Teofilės, kilmingų Anupro Dziakavičiaus ir Pretorijos Krampievkos dukters, krikštytę dalyvė. Mergaitės krikštamotė kartu su Vincentu Šuiskiu buvo vyriausia Sofijos sesuo Aleksandra.³⁹

Šioje vietoje galima pakalbėti apie Sofiją Tyzenhauzaitę. Manoma, kad ji gimė 1790 metais.⁴⁰ Pati Sofija knygoje „Reminiscencijos“, pasakodama apie 1812 m. įvykius, netiesiogiai užsimena apie savo amžių. Vienur ji mini, jog 1812 m. jai tebuvo keturiolika⁴¹, kitoje to paties kūrinio vietoje – kad devyniolika.⁴² Grafaid teigia, jog vaikystėje buvo atskirta nuo motinos ir išsiusta pas grafinę Marikonį⁴³, ir tikėtina, jog čia, Kairėnuose, ir augo pas giminaičius.⁴⁴ 1812 m. Sofija Tyzenhauzaitė pasakoja, kad tévo buvo išsiusta į Taujénus, kaip galima suprasti, iš Vilniaus.⁴⁵ 1808 m., manant, jog Sofija gimė 1790 m., jai turėjo būti jau aštuoniolika. Pagal jos pačios nuorodas jai galėjo būti dešimt arba penkiolika. Kick laiko iki tol ji praleisdavo Rokiškio dvare, neaišku, tačiau atvykdavo čia, ko gero, dėl minėtos šventės.

1813 m. Sofija jau pati krikštijo bent keturis asmenis.⁴⁶ 1813 m. kovo mėn. ji tapo Jurgio Mikšio ir Onos Kazlovskos iš Rokiškio sūnaus Kazimiero krikšto mama. Krikštatėviu buvo didikas Vincentas Šuiskis.

Lapkričio mėn. su Jokūbu Eismanu pakrikštijo kilmingų Simono Plavskio ir Eleonoros Leonavičiūtės sūnų Aleksandrą, o su Karoliu Pamerneckiu – Pilypo Arenso ir Elenos Dankingaitės iš Rokiškio dvaro sūnų Ignotą. Tų pačių metų kovą⁴⁷ Sofija Tyzenhauzaitė tapo persikrikštiusi Rokiškio žydo Aleksandro Voivitco (Woywitz) krikštamote.

XIX a. pr. du kartus tarp krikštatėvių pasirodo didikas Ernestas Tyzenhauzas.⁴⁸ 1807 m. su Ona Magdalena Rosemberga jis pakrikštijo Kristijono ir Julijonos Nidererų (Niderer) sūnų Gustavą Teofilį, o 1808 m. su jau minėta Margarita Pamernecka krikštijo didiko Kristijono Ernesto Tosembergo sūnų Ernestą. Pastarieji krikštytų atvejai ir besikartojojantys jų dalyvių asmenvardžiai rodo glaudų diduomenės ratą. Tačiau né vienas iš Rokiškio dvaro savininkų neaptiktas santuokos liudytoju.

Konvertitai ir kitų tatybų narių apraiškos Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijoje

Kiekvienai religinei bendruomenei maldos namai yra ne tik bendruomenės susibūrimo vieta, bet ir institucija, teikianti patarnavimus (ir sakramentus) savo parapijiečiams. Katalikiškoje Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijoje santuokos ir krikšto sakramentai teikiti katalikams parapijiečiams. Klebono „gandomų avelių“ skaičius plėstis galėjo dėl demografinio prieauglio arba gyventojų migracijos parapijose. Buvo (ir dar tebéra) galimybė, kad katalikiška bendruomenė pasipildys ir suaugusiam kitos tatybos atstovui nusprendus priimti katalikišką krikštą.

Aptariamu laikotarpiu Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijoje aptiki du konversijos atvejai, tačiau tai neturėtų stebinti.

No Ego Josephus Brodighieri baptizavi
 in Iosephini nomine Iosephinae matrem de Iude
 cuius et filio Iosephino patre Iosephino
 matre Agathe Annae eximia et D. Ioseph
 fuit et qd. Iosephinae Malinovitz de Rax
 cum D. Anna Formadoniusa de Rax
 vestronyma omnes parvus Maria

Anno Domini 1808 Henricus Petrus W. Pie Et Antonius
 Episcopatus fidei Sacrae Scripturae profundis filii
 Iosephinius Elisabethum Iosephinam matrem Vt Ioseph
 Iosephinus et Iosephinae conjugi Nobilium Patre O.
 Iosephino Brodighieri Profecto Prokotio Romaficio
 M. Ida de Andraitzini Patrini fuit Nobilis
 Pinumbius Augerini cum P.M.D. Memoria Ty
 Zymhauzini Corvinus Tyzenhauz cum P.M.D.
 Sofja Tyzenhauzina - Navaria Rokovici
 cum M.D. Anna Babra Omnis de eadem studio
 Pakirkis -

Anno Domini 1808 gbris 23 die Ego Josephus

Krikšto metrikų fragmentas. Iraše kaip krikštamotė nurodyta Sofija Tyzenhauzaitė

1813 m. kovo 1 d. Šv. apaštalo evangelisto Mato parapijoje užfiksuotas neeilinis jvykis. Katalikiškā krikštą priemė žydų šeima.⁴⁹ I Aleksandro Voivitco (Woywitz) ir jo šeimos krikštynas susirinko Rokiškio grafystės „grietinėlė“: jo krikštatėviais tapo didikai Vincentas Kurminas ir Sofija Tyzenhauzaitė, žmonos, gavusios Reginos vardą, krikštatėviai buvo Ukmergės pavieto teisėjas Antanas Šmigelskis iš Kamajų parapijos ir Ieva Liesiecka iš Parokiškio dvaro. Šių neofitų duktė gavo Eufrozinos vardą ir buvo pakrikštyta didikų Vincento Šuiskio iš Rokiškio dvaro ir Juzefos Kurminienės iš Šileikių. Be pačios naujakrikšto Aleksandro šeimos, į

katalikų gretas tą dieną įsiliejo ir jo nura, filia Reginae, arba Aleksandro marti, Reginos duktė. Jos krikštatėviais buvo didikai Jokūbas Eismantas, Ukmergės pavieto rotmistras, ir Margarita Pamernecka. Iš tiesų paskutiniosios merginos ryšys⁵⁰ šiek tiek komplikuojata Aleksandro ir Reginos tarpusavio ryši. Be minėtų didikų, šių asmenų konversijos liudytojais tapo Julijonas Pamerneckis bei Elžbieta Kurminaitė iš Šileikių.

Kitas žydas neofitas šioje parapijoje užfiksuotas tik 1825 metais.⁵¹ Keturiolikmečio žydė ankstesnis identitetas visiškai panaikintas su teikus jam krikštonišką Jono vardą bei pavardę Grodeckis. Jo, kaip ir

anksčiau minėtų žydų, krikštatėviais tapo vietiniai kilmingieji Karolis Pamerneckis bei Pranciška Krupska. Tokia krikštatėvių parinkimo tradicija, matyt, vis dar buvo gyva kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavyzdys: neofitai dar nuo Antrojo Lietuvos Statuto galėjo būti nobilituojami⁵², o didikų dalyvavimas krikštiant neofitus pastebimas dar ir LDK laikais.

Rokiškio grafystės teritorijoje egzistavo ir liuteronų bendruomenė. Protestantų bendruomenės buvo įsikūrusios XVII a. Čedasuose⁵³, būta jų, matyt, ir kitose gyvenvietėse, o kai kurias jų galima atsekti remiantis netgi katalikišką metrikų informacija. Būta ir jos narių perėjimo į

katalikybę, tačiau, kitaip nei žydų atveju, šie, jau būdami krikščionys, išlaikydavo savo vardus. 1804 m. į katalikybę perėjo Jonas Kraitis su žmona Darata⁵⁴, o po metų „viešai į Katalikų Bažnyčią įvesdinti“ neofitai iš liuteronybės Simonas Latvis ir Baltramiejus Stoška.⁵⁵ Visi šie buvę liuteronai gyveno Vyžeičių kaime (Wideyly, Skiemų, dab. Skemai, palivarkas).

Bet panašu, jog kai kurie liuteronai čia tiesiog kreipdavosi dėl krikšto ir santuokos. 1802 m. tėvai Jonas Ferdinandas Eišleris (Eyszler) ir Ona Vendelaitė, liuteronai iš Rokiškio, pakrikščijo sūnų.⁵⁶ Krikštatėviai – Kazimieras Gaižauskas iš Rokiškio dvaro ir Teklė Šavskai – taip pat turėjo būti liuteronai, nes po kelerių metų tas pats Kazimieras dalyvavo kitų liuteronų iš Rokiškio

vaiko krikštyname.⁵⁷ Kiti šių krikštynų dalyviai – Danielis Šumeras ir Teofilė Šumerienė – tikrai buvo liuteronai, nes kaip liuteronai Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčioje jie krikščijo dukterį.⁵⁸ Po kelerių metų toje pačioje bažnyčioje tas pats Danielius buvo liuteronų Jono Reinoldo ir Julijonos Herțmanaitės sūnaus Karolio Danielio krikštatėvis.⁵⁹ Šiose krikštyname dalyvavusius asmenis galima manyti buvus liuteronais ir dėl vokiškų jų pavardžių: Petras Draigeris, Jonas ir Friderikas Preisai, Vindelina ir Agnetė Brahmanaitės, Kristijonas Ernistas Rosemberchas, Adomas Jonas Mileris, Darata Pergenburgerienė ir pan., todėl ši liuteronų bendruomenė galėjo būti latvių kilmės. 1804 m. susituokė liuteronai Jonas Preisas iš Rokiškio su

nevietine Florijona Bejerovna.⁶⁰ Šioje santuokoje vėl aptinkame tuos pačius Kazimierą Gaižauską ir Danielį Šumerą. Tačiau kadangi santuokos suvokimas katalikybėje ir liuteronybėje skirtingas, kyla klaušimas, kodėl liuteronai krikštui ir santuokai rinkosi katalikišką bažnyčią: ar bendruomenė neturėjo savo dvasininko, o gal artimiausiai maldos namai buvo per toli? Bet kuriuo atveju tai rodo galbūt mažą liuteronų kickę šioje parapijoje. Daugiau klaustukų kelia ir tai, kad tie patys asmenys aptinkami kaip santuokų liudytojai, kur jau nenurodyta, jog sutuoktiniai liuteronai, nors jų pavardės ir vokiškos kilmės.⁶¹ Taigi tokie atvejai katalikiškos bažnyčios metrikuose rodo Rokiškio grafystėje buvus liuteronų bendruomenės narių.

Paaškinimai

- ¹ Pasirinkta būtent tokia pradinė metų atskaita dėl krikšto metrikų nuorą šo palankesnės prieigos straipsnio autorei (Rokiškio RKB gimimo, santuokos ir mirties metrikų knyga, 1802–1818 m., LVIA, f. 669, ap. 1, b. 314. (Šaltinis publikuojamas internete: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biRecordId=95944>). Visos nuorodos straipsnyje pateikiamos į pirmines metrikas, nes tai originalus šaltinis su visa informacija, kurios dalis į nuorą nepateko.
- ² Rokiškio parapija. Prieiga internete: <http://www.rokiškioparapija.lt/istorija/>
- ³ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811; Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826; Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos santuokos metrikų knyga 1777–1834. Rokiškio Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia.
- ⁴ Rokiškio dvaro ir miestelio inventorius, 1825 m., Rokiškio krašto muziejus, RKM-4035; Lukštų dvaro inventorius, 1825 m., Rokiškio krašto muziejus, RKM-4035.
- ⁵ Tyzenhauzaitė Sofija. Reminiscencijos apie imperatorių Aleksandrą I ir apie imperatorių Napoleонą I. 2004.
- ⁶ Butkuvienė Anelė. Garsios Lietuvos moterys. – Vilnius, 2008; Jovaiša Liudas. Krikšto vardai XVII a. pirmos pusės Lietuvoje // Šventieji vyrai, šventosios moterys. Šventujų gerbimas LDK XV–XVII a. – Vilnius, 2005, p. 147–184; Meilus Elmantas. Rokiškio krašto miesteliai XV–XVIII a. // Rokiškis: miestas, kraštas, žmonės; sud. Edmundas Rimša. – Vilnius, 1999, p. 147–200; Gasiūnas Vytautas. Rokiškis. – Rokiškis, 1978.
- ⁷ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 21–36.
- ⁸ Ten pat, l. 24v, 22, 26v, 35v, 35, 29, 35, 32v, 35, 23v, 26v, 26v.
- ⁹ Ten pat, l. 66–90v.
- ¹⁰ Ten pat, l. 79v (Gustavus Theophilus), 87v, 84 (Julianus Martelin), 80 (Joachim Valdeimar).
- ¹¹ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826, l. 7, 19v (Cajetanus Onuphrius), 14, 17.
- ¹² Jovaiša Liudas. Krikšto vardai XVII a. pirmos pusės Lietuvoje, p. 169–170.
- ¹³ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826, l. 62 (Napoleon Donatus, tévę iš Kavoliškio – vienintelis berniukas, pavadintas Napoleonui), 65 (Alfonsus Alexandrus Josephus), 67 (Gabriel Antonius), 66 (Leopoldus Fricerius), 68v (Rudolfus Alexander Julianus, Ukmergės pavieto asesoriaus MD Antano Brunow vaikas).
- ¹⁴ Ten pat, l. 93v–105.
- ¹⁵ Ten pat, l. 93v, 95, 98v.
- ¹⁶ Ten pat, l. 94v, 98.
- ¹⁷ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 39v (Aloisius, Apolinarius), 44v, 45v (Bonifacius), 101, 122.
- ¹⁸ Ten pat, l. 31, 29v, 30, 30v, 33 (Bogumila Martiana, Ludovica Petronela), 30, 26v (Sofia Rachela).
- ¹⁹ Ten pat, l. 71v, 69v (Carolina Pelagia), 85v, 80v.
- ²⁰ Jovaiša Liudas. Krikšto vardai XVII a. pirmos pusės Lietuvoje, p. 170–171.
- ²¹ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826, l. 9, 13v, 17.
- ²² Ten pat, l. 62v, 67v, 64v.
- ²³ Pvz., Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 33 (mergaitės, pavadintos Bogumila Martiana, tévai buvo nekilmingi).
- ²⁴ Jovaiša Liudas. Krikšto vardai XVII a. pirmos pusės Lietuvoje, p. 176.
- ²⁵ Ten pat, p. 179–180.
- ²⁶ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826, l. 94, 95v, 96v.
- ²⁷ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 25v, 27, 31...
- ²⁸ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos santuokos metrikų knyga 1777–1834, l. 47v.
- ²⁹ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826, l. 19v, 26...
- ³⁰ Ten pat, l. 96, 99a.
- ³¹ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 24v.
- ³² Rokiškio dvaro inventorius, l. 34: Stanislovui Milakniui 1825 m. buvo 47, jo žmonai – 40.
- ³³ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 76v, 86...
- ³⁴ Lukštų dvaro inventorius, l. 10.
- ³⁵ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826, l. 26v, 29v.
- ³⁶ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 76v.
- ³⁷ Gasiūnas Vytautas. Rokiškis, p. 7.
- ³⁸ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826, l. 9.
- ³⁹ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 90.
- ⁴⁰ Butkuvienė Anelė. Garsios Lietuvos moterys, p. 163.
- ⁴¹ Tyzenhauzaitė Sofija. Reminiscencijos, p. 22.
- ⁴² Ten pat, p. 22.
- ⁴³ Ten pat, p. 10.
- ⁴⁴ Butkuvienė Anelė. Garsios Lietuvos moterys, p. 164.
- ⁴⁵ Tyzenhauzaitė Sofija. Reminiscencijos, p. 9–10.
- ⁴⁶ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826, l. 25v, 29, 29v.
- ⁴⁷ Ten pat, l. 22.
- ⁴⁸ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 79v, 86v.
- ⁴⁹ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1811–1826, l. 22.
- ⁵⁰ Jeigu dvasininkas teisingai ji nurodė arba straipsnio autorė teisingai suprato.
- ⁵¹ Ten pat, l. 122v.
- ⁵² Šiauciūnaitė-Verickienė Jurgita. Žydai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje. – Vilnius, 2009, p. 98.
- ⁵³ Meilus Elmantas. Rokiškio krašto miesteliai XV–XVIII a., p. 157.
- ⁵⁴ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos gimimo metrikų knyga, 1799–1811, l. 41.
- ⁵⁵ Ten pat, l. 43v.
- ⁵⁶ Ten pat, l. 19v.
- ⁵⁷ Ten pat, l. 57v.
- ⁵⁸ Ten pat, l. 26.
- ⁵⁹ Ten pat, l. 48.
- ⁶⁰ Rokiškio Šv. Mato bažnyčios parapijos santuokų metrikų knyga, 1777–1834, l. 39v.
- ⁶¹ Ten pat, l. 41, 53v.